

ча про офіційне тлумачення положень Кримінального кодексу України 1960 року із змінами, внесеними Законом України "Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України" від 22 лютого 2000 року № 1483-III, щодо їх дії в часі у взаємозв'язку із положеннями статті 8, частини першої статті 58, пункту 22 частини першої статті 92, частини другої статті 152, пункту 1 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України, статті 73 Закону України "Про Конституційний Суд України", частини другої статті 4, частин першої, третьої, четвертої статті 5, частини третьої статті 74 Кримінального кодексу України 2001 року (справа про заміну смертної кари довічним позбавленням волі) // Офіційний вісник України. - 2011. - № 7. - С. 102. - Ст. 471.

6. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Офіційний вісник України. - 2001. - № 21. - С. 1. - Ст. 920.

7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. - 1998. - № 13. - С 270.

8. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: Навч. Посібник [Текст] / В.О. Навроцький. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 704 с. - С. 395-400.

9. Decision as to admissibility of Application no. 25660/02 by Yuriy Vyeniainovych ARKHIPOV against Ukraine [Electronic Resource]. - Mode of access: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-2002-025660.pdf>. - Title from the screen.

10. Grišankova and Grišankovs v. Latvia [Electronic

Resource]. - Mode of access: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-2002-036117.pdf>. - Title from the screen.

11. Case of Petrova v. Latvia [Electronic Resource]. - Mode of access: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"full-text":\["Petrova"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER":\["CHAMBER"\],"itemid":\["001-144997"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). - Title from the screen.

12. X AND Y v. Austria [Electronic Resource]. - Mode of access: <http://caselaw.echr.globe24h.com/0/0/austria/1967/12/18/x-and-y-v-austria-3028-2854-66.shtml>. - Title from the screen.

13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV // Урядовий кур'єр. - 2-6. - № 60.

14. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Голос України. - 2012. - № 90-91.

15. HUDOC [Electronic Resource]. - Mode of access: [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER"\],"CHAMBER"}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{). - Title from the screen.

16. Положення про порядок здійснення помилування: Указ Президента України від 21 квітня 2015 року № 223/2015 // Урядовий кур'єр. - 2015. - № 76.

*Гуртовенко О. Л.,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету "Одеська юридична
академія"
Надійшла до редакції: 11.08.2015*

УДК 343.985.7

ПРОБЛЕМА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ ЩОДО ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Малиновська О. Д.

Стаття присвячена дослідженню стану наукової розробленості проблем організації і тактики розслідування заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції, визначенню особливостей криміналістичної характеристики зазначеного виду кримінальних правопорушень, що суттєвим чином впливають на організацію і тактику досудового розслідування (відомості про особу злочинця, мотиви та мета злочину, дані про особу потерпілого).

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, тілесні ушкодження, працівник поліції, криміналістична характеристика злочину.

Статья посвящена исследованию состояния научной разработки проблем организации и тактики расследования нанесения телесных повреждений работникам полиции, определению особенностей криминалистической характеристики указанного вида уголовных правонарушений, которые существенным образом влияют на организацию и тактику досудебного расследования (сведения о личности преступника, мотивы и цель преступления, данные о личности потерпевшего).

Ключевые слова: уголовное производство, досудебное расследование, телесные повреждения, работник полиции, криминалистическая характеристика преступления.

The article is devoted to the state of scientific development problems of the organization and tactics of the investigation of bodily injury to workers of police, defining features of the criminalistic characteristics of this type of criminal offenses, which significantly affect the organization and tactics of the pre-trial investigation (the identity of the perpetrator, motive and purpose of the offense, the identity of the victim).

Keywords: the criminal case, pre-trial investigation, bodily injury, police officer, criminalistic characteristics of crime.

Сьогодні в Україні проблема вчинення насильницьких злочинів щодо працівників поліції (міліції) набула такого масштабу, що становить серйозний виклик усій судово-правоохоронній системі, суспільству та державі. У багатьох випадках заподіяння тілесних ушкоджень є найбільш зухвалою формою протидії органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність і досудове розслідування, а також виконують адміністративні функції з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Нерідко таким кримінальним правопорушенням притаманний груповий і прихований характер, їх учинення подекуди пов'язано з корупційними зв'язками в органах державної влади.

Як правило, завчасно заплановане та навмисне заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції характерно для тих злочинних угруповань, діяльність яких

характеризується особливою жорстокістю, підвищеним рівнем організованості, інформованості, професіоналізму, технічної оснащеності, а також здатністю до активної протидії судовій і правоохоронній системам, зокрема, шляхом протиправного впливу на слідчих, прокурорів, суддів, у провадженні яких перебуває кримінальне провадження. Це значно ускладнює діяльність слідчих із розслідування заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції. Практика свідчить, що застосування під час розслідування традиційних кримінальних процесуальних засобів виявляється неідеальним, що, у свою чергу, вимагає від слідчого залучення повного арсеналу можливостей органів внутрішніх справ, насамперед негласних сил і засобів, заходів і методів роботи.

Організаційні й тактичні питання досудового розслідування злочинів на науковому рівні досліджували Ю.П. Аленін, К.В. Антонов, Л.І. Аркуша, О.М. Бандурка, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, Ю.М. Грошевий, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, А.В. Іщенко, Н.С. Карпов, І.П. Козаченко, О.А. Кириченко, Я.Ю. Кондратьєв, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'яничков, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, Б.Г. Розовський, М.А. Погорєцький, О.П. Снігер'єв, С.М. Стахівський, В.Є. Тарасенко, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалова, М.Є. Шумило, Б.В. Щур і інші.

Питання вдосконалення практики розслідування за рахунок подолання протидії з боку осіб, причетних до протиправної діяльності, а також застосування механізмів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження досліджувалися в монографічних працях В.С. Зеленецького, Р.В. Тарасенка, І.В. Басисти, О.О. Гриньків, Г.О. Душейка, Ю.М. Крамаренка, М.В. Куркіна, А.О. Ляша, Т.І. Панасюк, С.М. Пашкова, Р.М. Шехавцова та інших.

На рівні кандидатських дисертацій у межах спеціальності 12.00.09 проблемами розслідування заподіяння тілесних ушкоджень займалися:

- С.О. Сафронов "Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень" (Харків, 1999);

- В.Г. Дрозд "Організаційні і тактичні аспекти розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень" (Київ, 2009);

- В.В. Логінова "Основні положення методики розслідування заподіяння тілесних ушкоджень" (Київ, 2012).

Доробки зазначених науковців складають теоретичну базу дослідження проблеми розслідування заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції. Проте слід відзначити відсутність наукових праць, присвячених саме цим питанням. Такий стан речей не задовольняє потреби теорії та практики діяльності органів досудового розслідування.

На організацію й тактику розслідування заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції впливає ряд особливостей, що становлять зміст криміналістичної характеристики цих злочинів. Учені-криміналісти не мають єдиної думки щодо системи елементів криміналістичної характеристики злочинів. Так, Р.С. Белкін [2, 25] відзначає, що криміналістична характеристика окремого виду злочину повинна містити в собі характеристику типової вихідної інформації, систему даних про способи вчинення й приховування цього виду злочинів, типових наслідків їх застосування, характеристику особистості типового злочинця, типових мотивів і мети злочину, осо-

бистоті потерпілих, деяких обставин учинення злочину (часу, місця, обстановки).

Такі вчені, як В.Г. Гончаренко, Г.А. Кушнір, В.Л. Підпалій [3, 5-7] як складові елементи криміналістичної характеристики злочинів пропонують такі: тип (вид, рід, категорія) події; засіб учинення й приховування злочину; типові джерела матеріально-фіксованої інформації; типові джерела вербальної інформації; коло осіб, де може знаходитися особа, що вчинила злочин; типові мотиви й мету вчинення такого роду злочинів.

Дослідник О. Н. Колесниченко [4, 35] до істотних ознак змісту криміналістичної характеристики відносить: 1) відомості про криміналістично значимі ознаки злочину цього виду; 2) систему відомостей, що включає дані про закономірні зв'язки між ознаками злочинів; 3) систему відомостей, які служать побудові й перевірці слідчих версій для вирішення конкретних завдань розслідування.

На думку І.М. Лузгіна [5, 28], елементами криміналістичної характеристики повинні бути: типові способи підготування, вчинення й приховування злочинів, використані знаряддя злочину; характер бездіяльності; етапність діяння; типові умови кримінальної ситуації, що детермінують вибір способів та умов підготування, вчинення й приховування злочину; мотив і мета діяння; типові сліди й документи як матеріальні джерела інформації; особливості їх утворення, знищення, приховування; взаємні зв'язки слідів; найбільш імовірні свідки; особливості особистості злочинця, потерпілого, свідків, чинники, що впливають на формування їх показань і поведінку під час слідства; характер і розмір шкоди. Зазначений автор вважає недоцільним включати в криміналістичну характеристику опис слідчих ситуацій, а також шляхів доказування й етапи розслідування, бо це стирає різницю між ними й методикою розслідування [5, 28].

Як бачимо, зазвичай у зміст криміналістичної характеристики злочинів включають загальний або відносно деталізований перелік елементів, до якого входять: дані про спосіб учинення злочину та приховування його; дані про сліди злочину й місце їх знаходження; про особливості обстановки (умови), в якій відбувався злочин; про особу правопорушника; про особу жертви злочину (по деяких категоріях справ); про безпосередній об'єкт злочинного посягання. Деякі автори відносять до елементів криміналістичної характеристики злочинів дані: про слідчі ситуації; про причини й умови, що сприяють учиненню злочину; про умови охорони від злочинного посягання безпосереднього предмету злочину; про мотиви та мету злочину; про поведінку злочинця до та після скоєння злочину; про застосовані злочинцем засоби й джерела їх одержання, злочинні навички та зв'язки; про поширеність злочинів цього виду; про основні напрямки розслідування, класифікації злочинів цього виду тощо.

Проте зазначимо, що зміст криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції повинен містити в собі лише істотні, криміналістично значимі, типові, взаємозалежні ознаки злочину, що обумовлюються практичною необхідністю. Будь-який злочин характеризується низкою ознак, зв'язків і опосередкувань. Ця множина властивостей індивідуалізує його як одиничне явище. Водночас унаслідок дії різноманітних закономірностей у кожному злочинному діянні є й загальні з іншими злочинами риси [6, 5]. Практика й результати наукових досліджень криміналістичної суті злочинів доводять, що масив видових (групових) злочинів має загальні, властиві всьому виду ознаки злочину.

Отже, узагальнені істотні ознаки, виявлені у визначеного масиву злочинів, можливо розглядати як ознаки кожного злочину. Наявність загальних ознак визначається складом злочину, законом діалектики, повторюваністю предметів, взаємозв'язком речей і явищ.

З точки зору вдосконалення організації й тактики розслідування заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції неабиякий інтерес становить виділення й вивчення таких складових елементів криміналістичної характеристики, що мають характер закономірностей, спираються на дані узагальнення практики. Значення цих зв'язків пояснюється тим, що елементам криміналістичної характеристики, відомим на початку розслідування, будуть відповідати інші, ще невідомі на даний момент розслідування елементи, що сприятиме процесу розслідування.

Криміналістична характеристика заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції повинна включати такі елементи: 1) місце, час, обстановка вчинення злочину; 2) способи готування до злочину; 3) способи вчинення злочину; 4) мотиви і мету злочину; 5) засоби вчинення злочину; 6) сліди злочину (у широкому розумінні); 7) дані про особу, яка вчинила злочин; 8) дані про жертву злочину (потерпілого).

Одним з найбільш істотних елементів, що характеризує зазначений вид злочинів, є відомості про особу, що вчинила злочин. Зазначений суб'єкт суттєвим чином відрізняється від особистості злочинця, причетного до заподіяння тілесних ушкоджень взагалі (загальний об'єкт). В останньому випадку, за даними С.О. Софронова [1, 16-17], 57 % осіб від загальної кількості злочинців характеризуються позитивно (за місцем проживання, роботи, навчання позитивно тощо); а у 23 % наявних у кримінальних справах характеристиках осіб, які вчинили злочин, висловлюються або протилежні відомості, що характеризують особу, або одночасно як позитивні, так і негативні характеристики різних підприємств, установ, організацій. За даними цього ж автора [1, 16-17], 54 % від загальної кількості вчиняють злочин уперше.

У разі навмисного заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції особистість злочинця характеризується стійкою протиправною спрямованістю. За даними проведеного нами експертного опитування досвідчених 32 працівників органів досудового розслідування ГУ НП в Одеській області, ця категорія осіб характеризується значно більшим відсотком раніше засуджених, у т.ч. за злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особистості, здирицтво та інші злочини проти власності, злочини у сфері незаконного обігу товарів, предметів і речовин, заборонених до обігу тощо. Серед зазначеної категорії значний відсоток осіб, які притягалися до кримінальної відповідальності в складі організованої групи, або тих осіб, які причетні до протиправної діяльності та входять до складу організованих злочинних угруповань.

Доцільно окреслити мотиви та мету заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції. Опитані нами експерти вказали, що типовими мотивами є:

- помста працівникові поліції за виконання ним слідчих, адміністративних або інших функцій;
- неприязнь;
- хуліганські мотиви.

Метою може бути:

- бажання ухилитися від відповідальності за вчинення протиправних дій шляхом активного опору працівникові поліції;

- змусити працівника поліції відмовитися від виконання своїх службових повноважень шляхом заподіяння тілесних ушкоджень тощо.

Слідча практика показує, що деякі особи приховують справжні мотиви заподіяння тілесних ушкоджень, роблячи це, як правило, з метою пом'якшити покарання та перекваліфікації протиправних дій (наприклад, зі ст. 345 КК на ст. 122 КК тощо). Трапляються випадки, коли особа, яка вчинила злочин, заявляє, що метою її діяння було припинити протиправне діяння потерпілого, примусити його до вчинення яких-небудь дій, або самооборона.

Як правило, заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції носить усвідомлений характер, а не відбуваються імпульсивно, без усвідомлення особою мотиву й мети діяння. З'ясування мети при розслідуванні злочинів про заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції особливо важливо, адже саме мета прогнозує результат злочинного діяння та впливає на кваліфікацію діяння. Лише тоді, коли встановлена мета злочинного діяння, можливо зробити висновок про намір особи, яка скоїла злочин, та форму вини.

Важливим елементом криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції є дані про жертву злочину (потерпілого). За даними нашого дослідження, найбільш часто жертвами таких протиправних дій стають:

- працівники оперативних підрозділів;
- дільничні працівники поліції;
- працівники патрульної служби (ДАІ).

Умисел заподіяти тілесні ушкодження може з'явитися до, під час або після виконання працівником поліції своїх службових повноважень, що передбачені законами України або підзаконними нормативно-правовими актами (постановами Кабінету Міністрів України, відомчими інструкціями тощо). Тож для жертви злочину характерна невід'ємна риса - наявність службових повноважень з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, у сфері кримінальної процесуальної діяльності тощо.

Описані вище особливості, що становлять зміст криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції, суттєвим чином впливають на організацію й тактику розслідування зазначеної категорії злочинів. Втім, аналітичний огляд наявної наукової та науково-практичної літератури дозволяє відзначити відсутність публікацій, присвячених зазначеній проблематиці. У зв'язку з цим, а також потребами практичної діяльності слідчих Національної поліції питання організації й тактики розслідування заподіяння тілесних ушкоджень щодо працівників поліції потребують комплексного дослідження в межах окремої дисертації.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року: за станом на 07.10.2014 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - [Електронний ресурс]: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Белкин Р.С. Тенденции и перспективы развития криминалистики / Р.С. Белкин // Социалистическая законность. - 1983. - № 1. - С. 24-28.
3. Гончаренко В.Г. Понятие криминалистической характеристики преступления / В.Г. Гончаренко, Г.А. Кушнер, В.Л. Подпальый // Криминалистика и судебная экспертиза. - 1986. - Вып. 33 - С. 3-8.

4. Колесниченко А.Н. Криминалистическая характеристика преступлений / А.Н. Колесниченко // Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений. - К., 1988. - С. 30.

5. Лузгин И.М. Некоторые аспекты криминалистической характеристики и место в ней данных о сокрытии преступлений / И.М. Лузгин // Криминалистическая характеристика преступлений: сборник научн. трудов. - М., 1984. - С. 25-29.

6. Облаков А.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений и криминалистические ситуации: учебное пособие / А.Ф. Облаков. - Хабаровск, 1985. - 88 с.

7. Сафронов С.О. Методика розслідування умисного заподіяння тяжких і середньої тяжкості тілесних ушкоджень: науково-практичний посібник / С.О. Сафронов. - Харків: Видавництво "С.А.М.", 2003. - 175 с.

Малиновська О.Д.,
ад'юнкт
ОДУВС

Надійшла до редакції: 13.09.2015

УДК343.26

СТАТЬ ЗАСУДЖЕНОЇ ОСОБИ ЯК ПІДСТАВА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Резніченко Г. С.

У статті проводиться аналіз чинного кримінально-виконавчого законодавства щодо визначення диференціації виконання покарання у виді позбавлення волі відповідно до статі засудженої особи.

Ключові слова: жінка, засуджена до позбавлення волі, установи виконання покарань, виправні установи мінімального рівня безпеки з полегшеними та загальними умовами утримання, диференціація виконання покарань, диференціація виконання покарань залежно від статі.

В статті проводиться аналіз діючого уголовно-исполнительного законодательства в части определения дифференциации исполнения наказания в виде лишения свободы в соответствии с полом осужденного.

Ключевые слова: женщина, осужденная к лишению свободы, учреждения по исполнению наказаний, исправительные учреждения минимального уровня безопасности с облегченными и общими условиями содержания, дифференциация исполнения наказаний, дифференциация исполнения наказаний в соответствии с полом осужденного.

In article the author analyzes the current criminal-executive legislation in terms of determining the differentiation of the penalty in the form of imprisonment, depending on the sex of the convict.

Keywords: woman, sentenced to imprisonment, institutions of corrections, correctional facility minimum security with light weight and General conditions, differentiation of execution of punishments, the differentiation of execution of punishments, depending on the sex of the convict.

У січні 2004 р. набув чинності новий КВК, в якому більш конкретно визначено мету та завдання кримінально-виконавчого законодавства, зміст і сутність процесу виправлення та ресоціалізації засуджених, систему видів органів та установ виконання покарань (зокрема, щодо жінок, які позбавлені волі), надано правові й соціально-психологічні підстави диференціації та індивідуалізації виконання позбавлення волі. Так, основна категорія засуджених до позбавлення волі жінок має відбувати покарання лише у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними або загальними умовами утримання, режимні вимоги яких є менш су-

© Г.С. Резніченко, 2015

ворими порівняно з іншими видами виправних установ. І хоча деякі спеціалісти вважають, що в новому кримінально-виконавчому законодавстві залишилися чимало норм, характерних для старого кодексу й таких, що не відповідають реаліям сьогодення [1, 10], із прийняттям нового КВК України істотно поліпшилася правова база функціонування системи виконання покарання. На порядок денний постали питання якості її функціонування з точки зору індивідуального запобігання злочинності, оптимального досягнення цілей покарання. У спеціальних дослідженнях підкреслюється той факт, що новий КВК реалізує загальновизнані концептуальні положення про демократизацію, гуманізацію, диференціацію та індивідуалізацію виконання кримінальних покарань, він розроблявся з урахуванням міжнародних стандартів поводження з в'язнями [2, 279].

Проблеми диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі в різних аспектах вивчали В.О. Меркулова, О.М. Джужа, О.С. Міхлін, Т.А. Леснієвські-Костарева, В.П. Захаров, А.О. Лисодед, О.Г. Ковальов, С.В. Нікітенко, Т.А. Денисова, І.Л. Жук, О.Г. Колб. Проте аналізу проблем диференціації виконання покарання у виді позбавлення волі відповідно до статі засудженої особи приділено недостатньо уваги, що й стало метою цієї статті.

Відповідно до конституційних положень і міжнародних стандартів норми кримінально-виконавчого законодавства, як правило, не встановлюють будь-яких привілеїв для засуджених залежно від статі (за винятком стану вагітності та наявності малолітньої дитини), раси, національності, соціального походження, мови, майнового стану та посадового становища. Проте рівність перед законом не означає рівності умов відбування покарання. І ці умови є диференційними залежно від віку, стану здоров'я та, у певних випадках, статі. За міжнародними правилами, більш пільгові умови мають бути встановлені для неповнолітніх, інвалідів, осіб похилого віку, жінок. До того ж умови виконання та відбування покарання пов'язані з характером і ступенем тяжкості вчиненого злочину, поведінкою засудженого під час відбування покарання. У спеціальній літературі використовуються як поняття "виконання покарання" - порядок застосування спеціальними органами засобів державного примусу, що полягає в комплексі обмежень прав та свобод засудженого, так і "відбування покарання", що є тим же примусовим впливом на засуджених, проте стосується він, передусім, засуджених як суб'єктів цього проце-

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС